

העותרים:

1. עארף מוחארב
2. יוסף אל-באז
3. אברהים אל-טורי
4. עבד אל-קרים אזברגה
5. מ' א'-ק'
6. האגודה לזכויות האזרח בישראל
7. עמותת אלמיזאן לזכויות האדם

כולם ע"י ב"כ עוה"ד לילה מרגלית ו/או דן יקיר ו/או דנה אלכסנדר
ו/או דנה חפץ ו/או אבנר פינצ'וק ו/או מיכל פינצ'וק ו/או עאוני בנא
ו/או פאטמה אלעג'ו ו/או באנה שגרי-בדארנה ו/או שרון אברהם-
ויס ו/או סוניה בולוס ו/או עודד פלר
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
ת"ד 34510, ירושלים 91000
טל': 6521218-02; פקס: 6521219-02

נגד

המשיבה:

משטרת ישראל
שיך ג'ראח, ירושלים

עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא מלפניו צו על תנאי, המופנה אל המשיבה ומורה לה לבוא וליתן
טעם:

- א. מדוע לא תסיר את כל המחסומים המאויישים ואת כל מחסומי הבטון ו/או העפר הבלתי-מאויישים, אשר הציבה סביב השכונות פרדס שניר, הרכבת וס"ח בעיר לוד (להלן, "השכונות"), ומדוע לא תפסיק לעכב אנשים וכלי רכב באופן גורף בכניסה וביציאה מהשכונות, כדי לבדוק את זהותם ו/או לתשאל אותם ו/או לערוך בהם חיפוש;
- ב. מדוע לא תפסיק למנוע מאנשים, אשר אינם תושבי השכונות או אשר אינם רשומים בתעודת זהותם כתושבי השכונות, להיכנס אליהן באופן חופשי.

בקשה לדיון דחוף

עתירה זו עוסקת בפגיעה חמורה בזכויות אדם בסיסיות של תושבי השכונות פרדס שניר, הרכבת, וס"ח בעיר לוד ("השכונות"), כתוצאה ממעין "סגר משטרתי", אשר הוטל על השכונות ביום 4.5.04 על ידי המשיבה. השכונות מוקפות במחסומים משטרתיים, ודרכי גישה חלופיות נחסמו על ידי מחסומי בטון וערימות עפר. כל כניסה ויציאה אליהן מותנית במעבר דרך מחסום משטרתי, ובעיכובים, תחקורים וחיפושים שרירותיים, אשר לעתים מלווים גם בטרטורים ובהשפלות. אנשים, אשר אינם מתגוררים בשכונות, או אשר אינם רשומים בתעודת זהותם כתושבי המקום, לא הורשו - וייתכן כי עדיין אינם מורשים - להיכנס לשכונות כלל.

כמפורט בעתירה, "משטר המחסומים" של המשיבה בשכונות, אשר אינו יכול אלא להזכיר לתושבים את ימי הממשל הצבאי, פוגע אנושות בזכויותיהם הבסיסיות ביותר - ובזכויות כל באי השכונות - לחופש תנועה, לפרטיות, לחירות, לכבוד ולשוויון. כל יום, שבו ממשיכים אלפי התושבים לסבול מהמחסומים הבלתי חוקיים, הוא יום אחד יותר מדי.

לאור האמור לעיל מתבקש בית המשפט הנכבד לקיים דיון דחוף בעתירה זו.

מבוא

1. מזה למעלה משבועיים מצויות השכונות הערביות פרדס שניר, ס"ח והרכבת, כולן בעיר לוד (להלן, "השכונות"), תחת מעין "סגר משטרתי": דרכי הגישה אליהן נחסמו מצד אחד על ידי מחסומי בטון ועפר, ומהעבר השני על ידי מחסומים, המאויישים בידי שוטרים וחיילי מג"ב. אנשים ונהגים, המבקשים להיכנס לשכונות או לצאת מהן, נדרשים להציג תעודות זהות, לענות על שאלות שונות של השוטרים, ולהסביר את סיבת הגעתם למקום. השוטרים עורכים חיפושים

שרירותיים בכלי רכב העוברים במחסומים, ולעתים אף על גופם של עוברים ושבים. לפחות עד לימים האחרונים, נאסרה כניסתם לשכונות של אנשים, אשר אינם רשומים בתעודת הזהות כתושבי המקום. כאילו לא די בכל אלה, אף הוצבו במחסומים במשך תקופה מסויימת אנשי אגף הגבייה של רשות השידור, אשר בדקו אם הנהגים העוברים במקום חייבים בתשלום אגרת טלוויזיה; כאשר נמצא נהג חייב, נדרש הוא לפרוע לאלתר את חובו או למסור את מפתחות מכוניתו.

2. "משטר המחסומים", אשר הוטל על השכונות ביום 4.5.04, פוגע קשות בזכויות יסוד בסיסיות של התושבים ושל אנשים אחרים, המבקשים לבקר בשכונות - בחופש תנועתם, בכבודם, בפרטיותם, וביכולתם לנהל אורח חיים תקין. בצאתם בבוקר לעבודה ובחזרתם הביתה, או בלכתם למכולת או לעשיית סידורים למיניהם - נאלצים התושבים להימנע מנסיעה בדרכי הגישה החסומות, לעצור במחסומים המאוישים, לענות על שאלות השוטרים ולהציג תעודות. כאילו חיים הם בשטח צבאי סגור, אף הוגבלה יכולת התושבים לקבל בביתם אורחים או בני משפחה, המתגוררים מחוץ לשכונתם. כאילו חזרו הם לימי הממשל הצבאי, חשים התושבים שוב, כי נתונים הם לחסדי הרשויות.

3. כעולה מפרסומים בתקשורת ומהסברים שניתנו על ידי המשיבה, סגירת השכונות מהווה חלק ממבצע, שמטרתו להילחם בנגע הסמים, ושאמור להימשך כ-6 חודשים. המלחמה בסמים היא ללא ספק תכלית ראויה, והעותרים מברכים על החלטת המשיבה לפעול בנחרצות לטיפול בבעיה זו. אולם בהתמודדות עם הפשע, על המשיבה לפעול בסבירות ובמידתיות תוך כיבוד זכויות האדם. עליה לפעול נגד תחנות הסמים ונגד האנשים, המעורבים בסחר; אסור לו להטיל מגבלות גורפות על אזורים שלמים מתוך תקווה, כי הדבר יפגע גם בפעילות העבריינית.

4. קשה להשתחרר מהתחושה הקשה, כי איש לא היה מעלה על דעתו להטיל מעין "סגר" שכזה על שכונות בישראל, אלמלא היה מדובר בשכונות ערביות. נראה, כי המשיבה העתיקה ללוד את שיטות השיטור, אליהן התרגלה ברמאללה, בשכם ובחברון. מעבר למטרד הקשה, לעיכובים ולחוסר הנוחות, תושבי לוד הערבים מקבלים שוב ממשטרת ישראל את המסר הברור, כי אזרחותם אינה ערובה לשוויון בפני החוק.

הרקע העובדתי

5. בשבועות האחרונים הופצה בשכונות איגרת ממשטרת ישראל, המודיעה על כוונתה לפתוח במבצע גדול, בו ישתתפו המשטרה, שוטרי משמר הגבול ו"גורמי אכיפה נוספים", "במטרה אחת ויחידה" להילחם בתופעת השימוש והסחר בסמים בעיר לוד. בהודעה אף צויין, כי בכוונת המשטרה

"לפקח על מס. צירים", והובעה התנצלות על אי נוחות ועומסי תנועה, העשויים להיגרם בצירי הגישה לשכונות.

העתק הודעת המשטרה, שהופצה בשכונות, מצ"ב ומסומן ע/1.

6. מקריאת אותו מסמך של המשטרה לא ניתן היה להעלות על הדעת את שעתיד להתרחש. ביום 4 במאי 2004 התעוררו תושבי השכונות ס"ת, פרדס שניר והרכבת שבעיר לוד - כ-10,000 בני אדם - אל תוך מציאות חדשה. תושבי שכונות ערביות אלה מצאו עצמם מול מציאות של מחסומים וחיפושים, ותחושה משפילה, כי הם כולם חשודים בביצוע עבירות סמים אך בשל היותם תושביהן של שכונות עוני מוכות פשע, וכי בהיותם תושבי שכונות אלה, אין עוד משמעות לזכותם לחירות, לחופש תנועתם ולזכותם לפרטיות.

7. אותו "פיקוח" על הצירים, עליו דובר בהודעת המשטרה, קיבל במציאות ביטוי של הפיכת השכונות ל"שטחים סגורים", חסימת רוב דרכי הגישה לשכונות על ידי מחסומי בטון, והצבה של מחסומי משטרה ביתר הכניסות לשכונות.

8. המחסומים הבלתי מאויישים הוקמו בתחילה על ידי הצבתם של מחסומי בטון, אולם בימים האחרונים, הגדילה המשטרה לעשות, וצעדה צעד נוסף לקראת השוואת מעמדן של שכונות אלה לכפרים הפלסטיניים שבשטחים - ביום זה הוסרו מחסומי הבטון בפרדס שניר, ובמקומם באו סוללות עפר, אשר אינן מאפשרות מעבר כלי רכב ובני אדם.

9. "משטר המחסומים" שהוקם בשכונות מאמלל מזה כשבועיים את חייהם של התושבים ופוגע באופן גורף בשגרת חייהם ובזכויותיהם הבסיסיות. כאילו חיים הם בשטח כבוש, חופש תנועתם כבר איננו מובן מאליו; כל יציאה וכניסה מותנית במעבר דרך מחסום, ובעיכובים, תחקורים וחיפושים שרירותיים, המלווים לעתים אף בטרטורים ובהשפלות.

10. נהגים והולכי רגל הנכנסים לשכונות מעוכבים במחסומים, ונדרשים להציג תעודת זהות ולענות על שאלות שונות ומשונות של השוטרים אודות מטרת ביקורם במקום. הכללים, המסדירים את ההחלטה מי יעוכב ומתי, מי יידרש להציג תעודת זהות ומי לא, אינם ברורים, ונגועים במידה רבה של שרירותיות.

11. בנוסף, העוברים במחסומים נדרשים לא אחת לעבור חיפושים שרירותיים על גופם, בחפציהם וברכביהם; סוג אחד בלבד של עקביות נמצא לעותרים בחיפושים, הנערכים ברכבי האנשים או על גופם - אלו המעזים להביע בפני השוטרים המאיישים את המחסומים, ולו גם בצורה שקטה

ומנומסת, את מורת רוחם על משטר המחסומים שנכפה עליהם, לא יעברו את המחסום מבלי שייערך עליהם חיפוש מדוקדק, לעתים מספר חיפושים זהים.

12. אופי החיפוש עשוי להשתנות מפעם לפעם - יש שחיפוש ברכב יכלול פתיחה של תא המטען ופתיחת הדלתות האחוריות וחיפוש בחלל הפנימי של הרכב בלבד, ויש שהחיפוש יכלול הוצאת כל תכולתו של הרכב, פירוק מושבי הרכב ופירוק חלקים מתא המטען. לאחר שהפעולות האחרונות מתבצעות, ולאחר שהשוטרים שבמחסום השתכנעו, כי התושב, המבקש לצאת מן השכונה או להיכנס אליה, אינו נושא עמו סמים, נהג הרכב ייאלץ להרכיב מחדש את חלקי מכוניתו, שפורקו על ידי השוטרים. פעמים רבות השוטרים מתייחסים אל התושבים, עליהם הם עורכים חיפוש, בגסות רבה, משליכים את חלקי מכוניותיהם ואת החפצים, המוצאים מן הרכב, על הארץ, ואף גורמים להם נזקים.

13. יש והשוטרים במחסום אינם מסתפקים בחיפוש ברכבו של המבקש לעבור, ומתעקשים לחפש על גופו או בכליו. במספר מועט של מקרים אף הגדילו השוטרים לעשות, ודרשו כי המבקשים לעבור במחסום יסירו מעליהם פרטי לבוש, לעתים פריטים עליונים בלבד, לעתים את כל בגדיהם, למעט בגדיהם התחתונים, ולעתים מתבקש העובר במחסום לבצע פעולות משונות כמו הסרת גרבי בלבד.

14. יש שתושבי ובאי השכונות מגיעים למחסום ומטופלים מייד על ידי השוטרים, המאיישים אותו, ויש שהשוטרים אינם ממהרים לטפל בהם. ישנם תושבים, שביקשו להיכנס אל השכונות או לצאת מהן, ונאלצו להמתין משך זמן רב בתור, בעוד הם מבחינים, כי השוטר שבמחסום כלל אינו מתפנה לטפל במכוניות, אלא שקוע, למשל, בשיחה במכשיר סלולרי. רק לאחר תום השיחה, המתמשכת לעתים זמן רב, ייגש השוטר לטפל בתור המכוניות המשתרך משני צידי של המחסום.

15. במקרים רבים השוטרים במחסומים מסרבים לאפשר כניסתם של אנשים, אשר אינם מתגוררים בשכונות, או אשר אינם רשומים בתעודת זהותם כתושבי המקום. גם כאן, הכללים אינם ברורים. יש שדי בעצם הצגתה של תעודת זהות על מנת להיכנס לשכונה, ויש שהזכות לכניסה לשכונה היא מותנית בהופעתה של כתובת בתוך השכונה בתעודת הזהות. יש שתושבים, המתגוררים בשכונות בפועל, לא מורשים לחזור לבתיהם, משום שכתובתם אינה מעודכנת בתעודה, ויש שאנשים, החפצים לבקר קרובי משפחה או חברים המתגוררים בשכונות, נאלצים לשוב על עקבותיהם. כפי שיתואר בהמשך, כאשר העותר 1 הזמין פיצה ממסעדה בעיר לפני ימים אחדים, הוא נתבקש על ידי המוכר לפגשו במחסום, משום שאין מרשים לשליחיו להיכנס לשכונות הסגורות.

16. למשך חלק מהתקופה עמדו נציגי רשות השידור במחסומים, במטרה לנצל את משטר המחסומים לצורכי גבייה. שוטרים רבים, לאחר שהוצגה בפניהם תעודת זהות של נהג הרכב המבקש להיכנס,

העבירו את התעודה לנציג רשות השידור, אשר בדק האם לנהג חובות שלא שולמו בגין אגרת רשות השידור. בפני נהגים שנמצא, כי הם חייבים סכומי כסף לרשות השידור, הוצגה הברירה לפרוע את חובם בו במקום או להשאיר את מכוניתם בידי נציג רשות השידור. במקרים אחרים הוחרמה תעודת הזהות של תושבים שנטען, כי יש להם חוב לרשות השידור ולא היה בידיהם הסכום הדרוש לתשלום. רק לאחר שובם למחסום עם סכום הכסף הדרוש הוחזרה להם תעודת הזהות.

17. המחסומים מנוצלים אף לאכיפת חוקי התעבורה. פעמים רבות כאשר מוצאים השוטרים שבמחסום, כי המבקש לצאת מהשכונה או להיכנס אליה עבר עבירת תנועה, ניתן לו קנס. לא פעם נאלץ מקבל הקנס להמתין זמן ממושך במחסום, משום שהשוטרים הנמצאים במחסום לא נותנים את הדו"ח בעצמם, אלא מזמינים ניידת מתחנת המשטרה לצורך מתן הדו"ח. במקרים אלה נאלץ מקבל הדו"ח להמתין במחסום כל פרק זמן שבין מספר דקות לשעה, ולעיתים אף יותר מכך, עד להגעת הניידת שהוזמנה.

18. בנוסף, ישנם מקרים בהם מנוצלים המחסומים על מנת לבצע בדיקות רכב של בוחנים ממשד התחבורה, וגם אז, מעוכבים אנשים שהשוטרים, המאיישים את המחסום, החליטו באופן שרירותי כי רכבם יעבור בדיקה. יש לציין, כי במקרים מסויימים מחליטים השוטרים שבמחסום, כי רכב זה או אחר יעבור בדיקה, אולם אין בוחן של משרד התחבורה במחסום. במקרים אלה נאלצים מי שרכבם נבחר לביצוע בדיקה להמתין במחסום, לעתים זמן ממושך, עד להגעתו של בוחן למחסום.

19. הפגיעות, שיוצר משטר המחסומים, אינן פוסחות על איש. אף ילדים ובני נוער, אשר חלקם יוצאים ללימודים מחוץ לשכונות הסגורות וחלקם יוצאים מסיבות אחרות, עוברים את אותה חוויה משפילה, המבהירה להם כי כתושבי השכונות הסגורות הם חשודים כעבריינים כבר מהגיל הרך. במקרים לא מעטים אף נערכים חיפושים בתיקי בית הספר שלהם.

20. קיומו של משטר המחסומים אף מוביל לפגיעה קשה במצבם הכלכלי של בעלי העסקים המעטים, המצויים בתחום השכונות הסגורות, וזאת בשכונות בהן ממילא, גם ללא סיועם של המחסומים, מצבם הכללי של חלק גדול מהתושבים הוא עגום. לא פעם נאסרה כניסתם של ספקי שירותים, מוצרים וחומרים, שביקשו להיכנס עם כלי רכבם. אף אם אכן תוסר או הוסרה המגבלה בדבר מעברם של מי שאינם מתגוררים בשכונות הסגורות במחסומים, כפי שנאמר לח"מ, לא יהיה בכך כדי להביא לחזרתם של אותם ספקים אל השכונות; עצם ההיתקלות היומיומית עם המשטרה, החיפושים, העיכובים והחקירות, יש בהם כדי להרתיע כל אדם, גם אזרח שומר חוק, מלהיכנס לשכונה, אלא אם אין בידיו כל ברירה אחרת.

21. המחסומים משבשים גם את שגרת הלימודים בבתי הספר, הנמצאים בשכונה. כך, למשל, בבית הספר היסודי יסמין, המצוי בשכונת פרדס שניר, לומדים כ-320 תלמידים, רובם ככולם תושבי שכונת הרכבת ותושבי פרדס שניר. תלמידים אלה, בהיותם תושבי השכונה, אינם צריכים לעבור במחסום בדרכם לבית הספר, למרבה המזל, אולם חלק גדול מן המורים מתגוררים מחוץ לשכונות, ונאלצים לעבור במחסום פעמיים ביום - בבואם לעבודה ובשובם לביתם. המורים, ככל יתר הנכנסים והיוצאים, מעוכבים, נשאלים שאלות ולעיתים מטורטרים. לא פעם מאחרים המורים לשיעורים, ובמקרים מסויימים, בהם נמשך העיכוב מעל ומעבר, מחמיצים תלמידיהם שיעורים שלמים.

פניותיהן של אחת המורות בבית ספר יסמין ושל סגנית המנהל, המתארות את הפגיעה במורות ואת שיבוש שגרת הלימודים כתוצאה מהמחסומים, מצורפות ומסומנות 2/ע ו-3/ע.

22. בנוסף על כל אלה, חסימתם של כבישים במחסומים בלתי מאויישים, במחסומי בטון ובסוללות עפר, מקשה על הגעתם של תושבי השכונות מיעד ליעד, ומאריכה את זמני ההגעה ממקום למקום. רק לשם המחשה, בימים כתיקונם הנסיעה משכונת פרדס שניר לבית החולים "אסף הרופא" נעשית דרך אחד הכבישים החסומים כעת על ידי סוללת עפר, ואורכת כעשר דקות. כיום, כאשר היציאה מן השכונה יכולה להתבצע רק דרך המחסום המאוייש, משך הנסיעה לבית החולים הוא 25-30 דקות, ואף זאת רק אם הנוסע אינו מעוכב במחסום.

23. מעבר לכך מסתובבים בשכונות הסגורות שוטרים וחיילי מג"ב, המעכבים ברחוב אנשים וכלי רכב באופן שרירותי וללא כל סיבה נראית לעין, שואלים אותם למעשיהם, מבקשים כי תוצגנה בפניהם תעודות זהות, ועורכים לעתים חיפושים על גופם של אנשים ובכלי רכבם. רבים מתושבי השכונה חשים, כי לא רק שאינם יכולים עוד לצאת משכונתם מבלי להיתקל בהצקות מצד השוטרים, אלא שאף כל יציאה מביתם, אף אם הם נשארים בתחומי שכונת מגוריהם, כרוכה בחיכוך עם השוטרים.

24. על מנת להתמודד עם המצב האבסורדי, שיצרה המשיבה במו ידיה, החלו השוטרים להציע פתרונות שונים ומשונים לחלק מתושבי השכונות. כך, למשל, כעולה מדברי העותרים המובאים להלן, כבר בימים הראשונים שלאחר הטלת משטר המחסומים ניגשו שוטרים אל תושבים "מיוחסים", והציעו להם להנפיק עבורם תגים מיוחדים, שיאפשרו להם מעבר מהיר במחסומים ללא חיפושים. אותם "נכבדים" דחו הצעה מקוממת זו על הסף, וחיש מהר היא ירדה מן הפרק. הצעה דומה הובאה על ידי נציגי המשטרה הקהילתית בשכונות בפני מורות בתי הספר בשכונות, המתגוררות מחוץ לעיר. השוטרים אספו שמות המורים, מספרי זהותם ומספרי הרכב שלהם, במטרה להכין עבורם תגים, אשר יקלו על מעברם במחסומים. לאחר מכן הודיעה המשיבה, כי לא יחולקו תגים כאמור.

למותר לציין, כי הצעות אלו הן הצעות, שמקומן לא יכירנו במדינה דמוקרטית. לא בכדי מכנים התושבים את התגים המוצעים "תסריחיים" ("היתרים" בערבית), המזכירים את משטרי ההיתרים המונהגים בשטחים ואשר הונהגו בתקופת הממשל הצבאי. עצם העובדה, כי גורמים כלשהם במשיבה העלו על דעתם פתרון מסוג זה, מצביעה על היחס הפסול של המשיבה לתושבי השכונות הערביות בלוד.

העותרים

25. להלן יובא פירוט קורותיהם של העותרים ושל אנשים נוספים, מתושבי השכונה, מאז החל משטר המחסומים. העותרים הם תושבי לוד, תושבי השכונות הסגורות (למעט העותר 5), אשר חברים בפורום, המייצג את האינטרסים של התושבים הערבים בלוד והמורכב מחברי מועצה ערבים, ראשי ועדי שכונות וועדי מורים, אנשי דעת, ופעילי ציבור (להלן, "הפורום"). יצויין כי הפרטים המובאים להלן אין בהם כדי למצות את תיאור הפגיעה הקשה שחווים תושבי השכונות, אולם יש בהם כדי לשפוך אור ולתת ביטוי מוחשי של הרקע העובדתי שפורט לעיל.

העותר 1

26. העותר 1 הוא חבר מועצת עיריית לוד המתגורר בשכונת פרדס שניר. הוא נחשף לפגיעות הקשות בזכויות היסוד של תושבי השכונות, הן כתושב שחוה אותן בגופו, והן כאיש ציבור, אליו פונים תושבים רבים הנפגעים מפעולות המשיבה.

27. העותר 1, כשאר תושבי השכונות, נדרש פעמים רבות להציג תעודת זהות ולענות על שאלות השוטרים כאשר עבר במחסומים. פעם אחת, לאחר ששוטר הבחין כי כתובתו אינה מעודכנת בתעודת זהותו, הוא אמר לו, שכמי שאינו מתגורר בשכונה, אין הוא יכול להיכנס; רק לאחר שהסביר העותר, כי הוא מתגורר בשכונה ואף מכהן כחבר מועצה, נאות השוטר לאפשר לו לחזור לביתו.

28. העותר 1 עד יום-יום לגילויים רבים של הטרדה שרירותית ובלתי מוצדקת של תושבי השכונות. כמי שנאלץ לעבור פעמים רבות במחסום בכל יום, וכמי שנמצא במגע יום-יומי עם תושבי השכונות ושומע את תלונותיהם, הבחין העותר כי מידת הקפדנות בבדיקת הרכבים תלויה במידת כניעותו של נהג הרכב. אנשים אשר אינם מנומסים דיים, לשיטתם של השוטרים, ואנשים אשר מעזים למחות על משטר המחסומים או לשאול את השוטרים במחסום שאלות, הנוגעות לרציונל העומד מאחורי המשטר שהוטל עליהם, זוכים לעיכוב ממושך במחסום ולחיפוש מדוקדק, לעיתים חיפוש חוזר ונשנה. די בכך שאדם יעיר לשוטרים, כי הם פוגעים באוכלוסייה, אשר אינה מעורבת

בסחר בסמים, וכי פעולותיהם נעדרות כל אפקטיביות במאבק בסחר בסמים, על מנת שאותו אדם יעוכב ויטורטר.

29. יום אחד עמד העותר 1 בשעות הערב קרוב לביתו ושוחח עם בן דודו, סאלח מוחארב. גייפ של משמר הגבול, שעבר לידם, עצר בסמוך אליהם, ואחד השוטרים שבתוכו צעק על בן דודו, ודרש במפגיע לדעת מה מעשיהם באותו מקום. כחצי שעה לאחר מכן עצר אותו גייפ לידם פעם נוספת. העותר 1 הציג עצמו בפני השוטרים כחבר מועצת העיר וביקש לדעת כיצד הטרדתם של השניים קשורה למאבק בסמים, מטרתם המוצהרת של המבצע, המחסומים והפעילות המשטרית המוגברת. השוטרים השיבו לעותר 1, כי מטרת המבצע אינה רק מלחמה בסמים כי אם גם קיום הסדר בשכונות.

30. העותר 1, כמו רבים נוספים ברחבי השכונה, חש כי הצעדים שנקטו על ידי המשביה הביאו, הלכה למעשה, לניתוקה של שכונתו מיתר חלקי העיר. כך, למשל, ביום 12 במאי ביקש העותר 1 להזמין פיצה מ"פיצה פצץ", מסעדה המצויה מחוץ לשכונה. כאשר התקשר אל הפיצרייה מסר לו המוכר, כי אין באפשרותו לערוך משלוח אל תוך השכונה, שכן מספר דקות לפני כן הגיע שליח של הפיצרייה אל המחסום, כניסתו לא הותרה, והוא נשלח כלעומת שבא. המוכר הציג, כי יצא העותר 1 ויפגש את השליח במחסום. כאשר התקשר העותר 1 שוב להזמין פיצה מאותה מסעדה ביום 14 במאי 2004, הוא נתקל בבעיה דומה.

31. כאיש ציבור, רבים פונים אל העותר 1 ומתארים בפניו את התופעות המכוערות המתרחשות בחסות משטר המחסומים. כך, למשל, פנה אליו צעיר שהוכה על ידי שוטרים ללא כל סיבה; פנתה אליו אישה יהודייה, המתגוררת בשכונה, ששוטרים הטרידו אותה במחסום ושאלו אותה כיצד זה שנישאה לערבי; אישה צעירה לבושה בלבוש מסורתי זכתה לקריאות פוגעניות ובעלות אופי מיני משוטרים שעמדו במחסום; תושבים רבים נתקלו בנציגי רשות השידור, שעכבו אותם במחסומים בטענה כי הם חייבים אלפי שקלים בעבור אגרת טלוויזיה שלא שולמה והבהירו כי מי שלא ישלם במקום, תוחרם מכוניתו; ונציגים של משרד התחבורה מעכבים עוברים ושבים על מנת לבצע בדיקות תקינות לרכבים בהם הם נוהגים.

העותר 2

32. העותר 2 הוא האימאם של המסגד הגדול בעיר לוד ומתגורר במרחק של כ- 200 מטרים מן המחסום המאוויש, שהוצב בשכונת מגוריו, ס"ח.

33. ביום 5 במאי 2004, היום השני לאחר הטלת משטר המחסומים, לאחר שנסתבר לעותר 2 כי מי שהכתובת המופיעה בתעודת הזהות שלו אינה כתובת בשכונה, כניסתו לא הותרה, פנה העותר 2 אל מפקד תחנת המשטרה בלוד, יוסי בוקר, ושאל אותו לפשר הדבר. מפקד התחנה מסר לו, כי

מדובר בתקלה ככל הנראה, וכי השוטרים אינם אמורים למנוע כניסתו של מי שכתובתו, כפי שהיא מופיעה בתעודת הזהות, אינה כתובת בשכונה.

34. לאחר שיחה זו פנו העותר 2 למחסום שבכניסה לשכונת ס"ח. השוטרים הניחו לעותר 2 להיכנס, משום שהוא תושב השכונה, אולם לאחר שנתברר, כי חבר שליווה אותו אינו תושב השכונה, הם לא אפשרו לו להיכנס. העותר פנה אל השוטרים ואמר להם, כי לדברי מפקד תחנת המשטרה לא אמורה להימנע כניסתם של מי שכתובתם אינה בשכונה; לכך השוטרים השיבו, כי הם אינם מקבלים הנחיות ממשטרת לוד, וכי על פי ההנחיות שקיבלו תימנע כניסתו של מי שלא מתגורר בשכונה.

35. ביום 11 במאי בשעה שמונה בבוקר הסיע העותר 2 את בנותיו אל בית הספר בו הן לומדות, הנמצא מחוץ לשכונה. ביציאה מן השכונה נדרש להציג תעודת זהות בפני השוטרים במחסום ועשה כמצוותם. כעבור כ-15 דקות חזר העותר 2 אל השכונה, ואף הפעם נתבקש להציג תעודה. העותר 2 הלך על כך שעבר במקום דקות ספורות קודם לכן, ושאל אם השוטרים אינם זוכרים אותו; על כך השיב השוטר שעמד במקום - אותו השוטר שבדק אותו ביציאה - כי הוא אינו יכול לדעת אם תעודת הזהות שלו אינה מזוייפת, וכי עליו לבדוק כל אדם, המגיע למקום. העותר 2 הביע מורת רוח מהערת השוטר ואמר, שאם כך המצב אין לו תעודה להציג. או אז, הורו לו השוטרים לעצור בצד הכביש. שלושה שוטרים ניגשו אליו, ואחד מהם הורה לעותר 2, בגסות ובצעקות, לצאת מרכבו.

36. לאחר שהעותר יצא מן הרכב, עבר במקרה במקום מפקד תחנת המשטרה בלוד, יוסי בוקר, ואמר לשוטרים כי העותר 2 הוא מנכבדי הקהילה, וכי הוא מוכן לערוך לזהותו. מר בוקר שטח באזני העותר 2 את טענותיו בדבר הצורך להילחם בנגע הסמים, והציע לו לגשת לתחנת המשטרה על מנת שיינתן לו תג מיוחד, אשר יאפשר לו כ"נכבד העיר" לעבור במחסום באופן חופשי. העותר 2 השיב לו, כי אינו רואה עצמו יותר מכובד מאחרים בעיר, למעט סוחרי הסמים, וכי לא יסכים לשאת "יתסריח" ("היתר" בערבית). מר בוקר, שגילה מורת רוח מתגובתו של העותר 2, פנה אל השוטרים במחסום וביקש מהם להמשיך לטפל בו כפי שרצו תחילה.

37. לאחר שעזב מר בוקר את המקום, אמרו לו השוטרים במחסום, כי הוא מעוכב וכי אסור לו להשתמש במכשיר הסלולרי שלו או ליצור קשר בדרך אחרת עם כל אדם. השוטרים פתחו את דלתות רכבו של העותר 2, זרקו אל מחוץ לרכב את "סל-קל" של בתו, הוציאו מתא המטען את מפתח הגלגלים וכלים נוספים שהיו בו, והשליכו אותם ארצה. לאחר תום החיפוש השאירו השוטרים את הדברים על הרצפה, והעותר 2 אסף והרים אותם בעצמו.

38. לאחר מכן נלקח העותר 2 לתחנת המשטרה, שם המשיך להיות מעוכב. לאחר מספר שעות הוכנס העותר 2 למשרדו של קצין המודיעין הראשי בתחנה, מר איתמר הינדי, אשר הודיע לו, כי הוא מעוכב בשל צו מאסר שניתן על ידי בית המשפט, בעקבות קנס שלא שילם. העותר 2 ביקש לראות את הצו. לאחר עיון במסמכים שונים, מסר לו קצין המודיעין כי הסתבר שהעותר שילם את הקנס כבר לפני שלושה חודשים, ושחרר אותו.

39. ביום 12 במאי 2004, בשעה 11 בלילה לערך, נכנס העותר 2 לשכונת מגוריו, עוכב במחסום ונשאל מהיכן הוא. הוא השיב כי הוא מתגורר בשכונה, ברחוב שליד המחסום. שוטר משמר הגבול שבמחסום הורה לו להציג תעודת זהות, והעותר 2 נענה לו והציג את תעודתו. השוטר, לאחר שראה כי בתעודת הזהות נרשם שהעותר 2 מתגורר ברחוב פ"ג, אמר לו כי הוא משקר וכי שמו של הרחוב עליו הצביע הוא רחוב "עשרת הרוגי המלכות". העותר 2 הסביר לשוטר כי לרחוב זה שני שמות, ורק אז התיר לו שוטר משמר הגבול להיכנס.

39א. כאמאם המסגד הגדול בלוד נדרש העותר 2 להגיע למסגד 5 פעמים ביום לתפילה. המסגד מצוי מחוץ לשכונת ס"ח, ופעמים רבות מעוכב העותר במחסום ביציאה מן השכונה ומאחר לתפילות, אותן הוא אמור לנהל.

העותר 3

40. העותר 3 הוא תושב שכונת פרדס שניר ויו"ר הוועד השכונתי של שכונה זו.

41. כתושב השכונה, נאלץ העותר לעבור במחסום מספר רב של פעמים, וכשאר העותרים נדרש שוב ושוב להמציא תעודת זהות ולספק הסברים אודות מעשיו. כראש הוועד השכונתי, אף העותר 3 שומע תלונות רבות מתושבים בקשר למחסומים, ובקשר לעיכובים, לתשאולים ולחיפושים הבלתי סבירים.

42. ביום 14 במאי 2004 עבר העותר 3 במחסום שבכניסה לשכונה מספר פעמים. אותו יום היה יום שישי, יום בו העותר חולף בכניסה וביציאה מהשכונה פעמים רבות. לאחר מספר פעמים בהם עבר במחסום, השוטר אשר הוצב שם זיהה אותו ופסק מלדרוש תעודת זהות. ואולם, באחת הפעמים בהן עבר, אף על פי שאותו שוטר אישר את מעברו, עיכב אותו שוטר ימ"ר ושאל אותו במה הוא עובד. העותר 3, שבע חדירות מיותרות חוזרות ונשנות לפרטיותו סירב לענות לשוטר, וזה כעס, הורה לו לצאת מן הרכב, וערך חיפוש מקיף ברכב ועל גופו.

43. ביום 16 במאי 2004, כאשר חזר העותר 3 מן העבודה, עוכב במחסום בכניסה לשכונת פרדס שניר, ושם הבחין כי השוטרים עיכבו רכב אחר, ערכו חיפוש מקיף במכוניתו, פירקו את מושבי המכונית והשליכו אותם לארץ, והשליכו את החפצים שהיו בתוך הרכב. לאחר שחיפושם לא העלה דבר,

הניחו השוטרים לאותו אדם, והוא נאלץ לאסוף את החפצים שהושלכו ואת המושבים שפורקו בכוחות עצמו.

העותר 4

44. העותר 4 הוא עורך דין, תושב שכונת פרדס שניר/שכונת הרכבת. הוא חבר הן בוועד השכונה והן בוועד ההורים העירוני.

45. מספר ימים לאחר תחילת המבצע פנה לעותר 4 אחד משוטרי המשטרה הקהילתית של השכונה, אכרם מועדי, והציע לו, כפי שהוצע למספר "תושבים נכבדים" נוספים ולאחדים מן המשתתפים במאבק נגד "משטר המחסומים", למסור את מספר תעודת הזהות שלו ואת מספר רכבו, על מנת שתונפק לו תעודת מעבר, שתאפשר לו לעבור במחסום ללא הצגת תעודת זהות וללא חיפוש ברכבו. העותר 4 השיב לו כי הוא מסרב לקבל תעודה כזו, משום שכל מטרת חלוקת אותן תעודות היא השתקת מובילי המאבק.

46. העותר 4 אף הוא, כמי שעובר תכופות במחסום בכניסה וביציאה משכונתו, היה עד למספר רב של עיכובים, התעמרויות, הרמות קול והשפלות מיותרות הן במחסומים והן ברחובות השכונה. כך, למשל, היה העותר 4 עד למאורע, בו שוטרים עיכבו שלא כדין אדם בן כשמונים. אותו אדם לבש בגדים מסורתיים, והשוטרים ציוו עליו להסיר את החלק העליון של לבושו. השוטרים לקחו מידיו של אותו אדם שעוכב את שקית התרופות שהחזיק, חיטטו בשקית וחיטטו אף בקופסאות התרופות. הם אף הוציאו מן השקית בקבוקון של טיפות עיניים, ובדקו האם יש משהו בתוך הבקבוק. העותר 4 ניגש אל השוטרים ושאלם מדוע הם מבצעים חיפוש לאדם כה מבוגר. השוטרים השיבו לעותר 4, כי יש חשדות ומידע מודיעיני בעניין העברת סמים.

העותר 5

47. העותר 5 הוא יליד שכונת ס"ח ומתגורר היום במרכז העיר. חמישה מאחיו מתגוררים בשכונת ס"ח ואחותו מתגוררת בשכונת פרדס שניר.

48. העותר 5 נוהג להיכנס לשכונות אלה באופן תכוף על מנת לפגוש את אחותו ואת אחיו. ביום 4 במאי 2004, בעת שנסע לבקר את אחותו בשכונת פרדס שניר, הגיע לכניסה ממנה הוא נוהג להיכנס וגילה כי היא חסומה במחסום בטון. העותר 5 המשיך ונסע לכניסה אחרת, ושם גילה כי אף בה הוצב מחסום, המאויש על ידי שוטרים. השוטרים שבמחסום ביקשו ממנו להציג תעודת זהות והוא עשה כבקשתם. לאחר שראו, כי הכתובת הרשומה בתעודת הזהות שלו אינה כתובת בשכונה, חקרו אותו השוטרים בדבר מטרת בואו לשכונה, ולאחר שהשיב כי ברצונו לבקר את אחותו ערכו השוטרים חיפוש בתא המטען של העותר 5, ורק לאחר מכן התירו לו להיכנס.

העותרות 6 ו-7

48א. העותרת 6, האגודה לזכויות האזרח בישראל, הינה עמותה רשומה הפועלת לקידום זכויות האדם בישראל.

48ב. העותרת 7, עמותת אל-מיזאן לזכויות האדם, הינה עמותה רשומה שחבריה עורכי דין, אשר חרטה על דגלה להגן על זכויות האדם באשר הוא אדם.

עדויות נוספות

49. מעבר לעותרים עצמם, נביא את קורותיהם של אחדים מתושבי השכונה, אשר ממחישים אף הם את השפעות משטר המחסומים על תושבי השכונה.

'י' א' ס'

50. מר א' ס' הוא תושב שכונת הרכבת. באחד מימיו הראשונים של המבצע המשטרתי, בעת שביקש מר א' ס' לצאת מן השכונה, עוכב במחסום והתבקש להציג תעודת זהות. מר א' ס' הציג תעודה כפי שנדרש, אולם הוסיף ואמר כי דרישה זו אינה לגיטימית בעיניו ושאל למטרת הבקשה. השוטר שעמד במחסום וכפי שנראה לא העריך את ביקורתו של מר א' ס', הורה לו לצאת מן המכונית על מנת לערוך חיפוש ברכב. מר א' ס' יצא מן המכונית והניח לשוטר לערוך בה חיפוש, וגם הפעם ציין בפני השוטר את מורת רוחו מכך שהוא נדרש לאפשר לשוטר לחפש ברכבו.

51. בשלב זה, הורה לו השוטר לפשוט מעליו את בגדיו, כל זאת בצד הכביש בסמוך למחסום, באור יום ולעיני כל. מר א' ס' הסביר לו כי אין הוא מעוניין להתפשט בפני אנשים האנשים הנמצאים במחסום, והשוטר הציע לו כי ייגש עמו אל מאחורי הניידת. מר א' ס' סירב ונקלע לויכוח עם השוטר, והוסיף להתעקש כי לא יפשוט את בגדיו באותו מקום. מר א' ס' אף הביע את נכונותו להתלוות אל השוטר לתחנת המשטרה ולפשוט שם את בגדיו, אולם השוטר לא קיבל אפשרות זאת.

52. לאחר ויכוח ממושך הסכים השוטר להסתפק בחיפוש גופני ללא הסרת הבגדים, מישש בידיו את גופו של מר א' ס', הכניס את ידיו לכיסו מכנסיו של מר א' ס', ולבסוף לאחר שלא מצא על גופו דבר, הניח לו לעזוב.

תצהיר מטעם מר א'-ס' מצ"ב ומסומן 4/ע.

מ' ש'

53. עדות נוספת התקבלה על ידי העותרת 6, האגודה לזכויות האזרח, ממר מ' ש', תושב השכונה פרדס שניר.

54. כפי שמוסר מר ש', כבעל מוסך הנמצא בתוך שכונת פרדס שניר, הוא אחד מאותם בעלי עסקים, אשר משטר המחסומים פוגע בהתנהלות התקינה של עסקיהם. כך למשל, כשבוע לפני הגשת עתירה זו, אחד הקבלנים העובדים עם מר ש' מסר לו, כי ניסה להיכנס לשכונה ברכב, אולם עוכב משך חצי שעה במחסום. כליו של הקבלן הורדו מהרכב, הרכב עצמו נסרק בקפידה, ונערך לקבלן חיפוש גופני.

55. כתובתו הרשומה של מר ש', זו המופיעה בתעודת הזהות שלו, היא ברמלה. מספר פעמים, לאחר שהשוטרים שעיכבו אותו במחסום ביקשו ממנו להציג תעודת זהות וראו את הכתובת הרשומה בתעודה, נאמר למר ש', כי לא יוכל להיכנס לשכונה, והוא נאלץ למצוא דרך עוקפת בלתי סלולה, שדרכה הצליח להיכנס. פעמים אחרות, בהן נדרש להציג תעודת זהות התירו לו להיכנס. מר ש' ניסה אך לא הצליח למצוא חוקיות כלשהי שתאפשר לו לחזות בכל פעם, שבה הוא מתבקש להציג תעודת זהות, האם הפעם יותר לו להיכנס.

56. מר ש' מצא עצמו מספר רב של פעמים ממתין במחסום שבכניסה לשכונה משך זמן רב, בעוד הוא צופה בשוטר, המאייש את המחסום, משוחח במכשיר הסלולרי שלו. בכל אותם מקרים, נאלצו כל נהגי המכוניות להמתין, לעתים פרקי זמן ממושכים, עד שסיים השוטר את שיחתו והואיל לבצע את תפקידו ולהתיר לרכבים לעבור במחסום.

57. דודתו של מר ש' מסרה לו, כי באחד הימים הראשונים של המבצע היא ביקשה להיכנס לשכונה. נמסר לה ולמספר תושבים נוספים, כי הוחלט לבצע ברכבם בדיקה של בוחן משרד התחבורה. דודתו של מר ש' המתינה במחסום משך שעה וחצי להגעתו של בוחן התנועה, ולבסוף נמסר לה כי הוא לא יגיע וכי היא יכולה לעבור את המחסום.

58. כאמור, סיפוריהם של העותרים ושל התושבים הנוספים שעדויותיהם הובאו כאן מצטרף לפסיפס של אלפי סיפורים של תושבי השכונות הסגורות.

פניות לרשויות ומיצוי הליכים

59. ביום 3 במאי 2004 הוזמנו מתושבי השכונות ס"ח, פרדס שניר והרכבת, בהם העותר 1 והעותר 2 לישיבה, בה הוסבר להם על ידי מפקד תחנת המשטרה בלוד, מר יוסי בוקר, כי בכוונת המשטרה

לפתוח במבצע גדול למלחמה בסחר בסמים בשלוש השכונות. במסגרת המבצע, כך הוסבר, תיחסמנה דרכי הגישה לשכונות, ויוצבו מחסומים מאוישים במטרה למנוע כניסתם של נרקומנים לאזור ולפגוע בפעילות התחנות לממכר סמים, המצויות בשכונות. כבר בשלב זה הביעו העותרים 1 ו-2 את התנגדותם להצבת המחסומים וטענו, כי הדבר יביא לפגיעה וסבל לאוכלוסייה, שרובה אינה מעורבת בסחר או בשימוש בסמים.

60. ביום 5 במאי 2004, לבקשתם של העותר 1, העותר 2 וחברים אחרים בפורום, התקיימה בערב פגישה נוספת, בה השתתפו נציגי המשטרה, ראש עיריית לוד, העותר 1, וחבר מועצה נוסף. בפגישה זו נתבקשו נציגי הרשויות להסיר את משטר המחסומים, אולם לא נענו בחיוב.

בעקבות הפגישה שלחו חברי מועצת העיר הערבים - וביניהם העותר 1 - מכתב למפקד משטרת לוד, ובו חזרו על טענותיהם באשר לאי-חוקיות במחסומים. במכתב הם דרשו הסרה מיידית של המחסומים, פתיחה לאלתר של כל הדרכים שנסגרו, ובדיקת תלונותיהם של התושבים על התנהגות בלתי ראויה של השוטרים.

העתק המכתב מיום 9.5.04 מצ"ב, ומסומן 5/ע.

61. ביום 6 במאי 2004, פנתה העותרת 6 אל מפכ"ל המשטרה, רב-ניצב שלמה אהרונישקי, פרסה בפניו את הפגיעות הקשות בזכויותיהם של תושבי השכונה, המתקיימות בשל הטלתו של משטר המחסומים, ודרשה הסרת המחסומים לאלתר, תוך מציאת פתרונות הולמים יותר למאבק בנגע הסמים.

מכתב העותרת 6 מצ"ב ומסומן 6/ע.

תשובתו של נצי"מ אבי מנצור, קצין אח"ק מחוז מרכז, אשר נתקבלה על ידי העותרת 6 ביום 18.5.04, מצ"ב ומסומן 7/ע.

62. ביום 14 במאי 2004 פנה קצין המודיעין של משטרת לוד, איתמר הינדי, אל העותר 2 והודיע לו, כי החל מיום 18 במאי יוסרו המחסומים סביב שכונת ס"ח, וביום 21 במאי יוסרו כל יתר המחסומים. דא עקא, שיומיים לאחר מכן, פנה קצין המודיעין לראש ועד שכונת ס"ח, מר חסן אלסנע, וביקש להיפגש עם תושבי השכונה לצורך דיון בעניין המחסומים. התושבים הודיעו לקצין המודיעין, כי אם ברצונו לדון עם מי מתושבי השכונה בעניין המחסומים, הוא מוזמן לפנות אל נציגי הפורום. בתגובה מסר להם קצין המודיעין, כי החליט לבטל את ההחלטה להסיר את המחסומים בשל סירובם של תושבים אלה להיפגש עמו, וכי התושבים יוסיפו ויחיו תחת משטר המחסומים.

63. ביום 16 במאי 2004 התקיימה פגישה נוספת של הפורום עם מפקד משטרת לוד, מר יוסי בוקר, ועם קצין המודיעין של התחנה. בפגישה זו ביקש העותר 2, כי הבטחת קצין המודיעין להסיר את המחסומים תוך מספר ימים תקויים, וזאת למרות שחזר בו מן ההבטחה. מפקד תחנת המשטרה אמר, כי יבדוק עניין זה, ויחזיר לעותר 2 תשובה בתוך 24 שעות. על אף חלוף הזמן, טרם זכה העותר 2 לקבל כל מענה, והמחסומים לא הוסרו.

64. בשיחה מיום 17.5.03 עם עו"ד אלעזר כהנא, עוזר יועמ"ש משטרת ישראל, נמסר לח"מ, כי ההוראות כבר אינן מאפשרות הגבלת כניסתם של מי שאינם תושבי השכונות הסגורות. במכתבו הנ"ל (7/ע) הבהיר גם נצ"מ מנצור, כי "אנו מבהירים, כי על פי ההנחיות, אין למנוע כניסה לשכונה של כל אדם, אלא אם קיימת עילה חוקית ברורה של חשד ספציפי, שאז יופעו הסמכויות הנתונות למשטרה על פי דין."

65. דא עקא, שהנחיה זו אינה מקויימת בפועל, כפי שנוכחה הח"מ על בשרה, עת נסעה ביום 18.5.04 לשכונת ס"ח, יחד עם מר יונתן ברמן, כדי להיפגש עם העותרים 1-5. בכניסה לשכונה נתקלו הח"מ ומר ברמן במחסום שהיה מאוייש בידי מספר שוטרים וחיילי מג"ב. אחד השוטרים הורה לח"מ לפתוח את חלון מכוניתה, ושאל אותה, "מאיפה אתם?". הח"מ השיבה כי היא מן העיר מודיעין וכי מר ברמן גר בתל אביב. השוטר שאל, "ומה אתם עושים כאן?", והח"מ הסבירה לשוטר כי מטרת בואה היא פגישה עם תושב השכונה. "מי זה?", שאל השוטר, "איזו משפחה?". לאחר שהח"מ מסרה לשוטר, כי מטרת בואה היא מפגש עם העותר 2, שאל השוטר, "מה לכם ולו?". הח"מ שאלה את השוטר לפשר שאלתו, והוא השיב לה כי אינה יכולה להיכנס לשכונה, משום שאינה מתגוררת בה. "אלה ההנחיות", אמר השוטר לח"מ. הח"מ אמרה לשוטר, כי דיברה יום לפני כן עם עוזר היועצת המשפטית למשטרה, וכי הוא מסר לה, שההגבלה על כניסתם של מי שאינם תושבי השכונה בוטלה. "מה שמו של העוזר?", שאל השוטר, ולאחר שהח"מ מסרה לו את שמו של עו"ד אלעזר כהנא, טען השוטר כי לא קיבל כל הוראה בעניין ביטול ההנחיה, המגבילה כניסתם של מי שאינם מתגוררים בשכונה. הח"מ הסבירה לשוטר כי היא עורכת דין המייצגת אחדים מתושבי השכונה, והשוטר דרש ממנה להציג תעודה של לשכת עורכי הדין. רק לאחר שהציגה בפניו הח"מ תעודה כזו, הניח לה להיכנס.

66. באותה שיחה עם עו"ד כהנא מיום 17.5.04 אף נמסר לח"מ, כי לא יוצבו עוד נציגי רשות השידור במחסומים לצורכי גבייה; משום כך, ומשום שבימים האחרונים אכן לא נתקלו העותרים בתופעה זו, בית המשפט הנכבד אינו מתבקש בשלב זה ליתן צו בעניין.

הטיעון המשפטי

67. משטר המחסומים פוגע קשות בזכויות יסוד חוקתיות של באי השכונות הערביות בלוד, ושל אנשים אחרים, המבקשים לבקר בהן. הוא פוגע בחופש תנועתם, בפרטיותם, בחירותם ובזכותם לכבוד ולשוויון. כל זאת ללא סמכות חוקית, ומבלי לקיים את דרישות פיסקת ההגבלה שבחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

68. המשיבה אינה מוסמכת לעכב בני אדם ברחוב, לתחקר אותם, לדרוש תעודות זהות ולבצע חיפושים, ללא חשד או חשש ספציפי לביצוע עבירה קונקרטי. מכל מקום ברור, כי אף אם יטען הטוען, כי המשיבה מוסמכת לנקוט באחד מצעדים אלו ללא חשד ספציפי, **בוודאי שאין המשיבה מוסמכת לסגור שכונה במחסומים קבועים, ולהתנות את הכניסה והיציאה אליה בביצוע בדיקות כגון אלו.**

פגיעה בחופש התנועה

69. חופש התנועה הוא זכות יסוד חוקתית. הוא מעוגן בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, כחלק מהזכויות לחירות ולכבוד. כמודגש על ידי הנשיא ברק בבג"צ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה, פ"ד נא(4) 1:

"חופש (זכות) התנועה הוא זכות יסוד של כל אדם בישראל. . . הוא מוגן בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הוא נגזר מכבוד האדם המוגן בחוקה שלנו... אכן, זכותו של הפרט לנוע באופן חופשי בגבולות מדינתו ומחוצה להם, היא ביטוי מובהק לאוטונומיה של הרצון הפרטי. העיקרון החוקתי - הנגזר מכבוד האדם - בדבר פיתוח אישיותו של כל פרט כולל בחובו את חופש התנועה. אכן, ההגנה החוקתית על חופש התנועה היא ביטוי להגנה החוקתית הניתנת בישראל לחירותו. זכות התנועה של אדם '...נגזרת מהיותו של אדם בן חורין ומאופייה של המדינה כמדינה דמוקרטית. . . לכל אדם בישראל נתונה זכות חוקתית, על-חוקתית, לתנועה חופשית. 'זכות חוקתית זו עומדת על רגליה היא, וניתן אף לגזור אותה מכבוד האדם וחירותו'. . . חופש התנועה משמעותו החופש לנוע באופן חופשי ברחובות ובכבישים. . . זהו 'החופש לבוא ולצאת'. . . ' (עמ' 59, וראו גם האסמכתאות המובאות שם).

70. אין דבר זר יותר למדינה דמוקרטית, המכבדת את חופש התנועה, ממשטר מחסומים מהסוג המתואר לעיל. מדינה שוחרת חופש אינה מאפשרת סגירת שכונות שלמות על ידי המשטרה לתקופה בלתי מוגבלת, והתניית יציאתם וכניסתם של אנשים במעבר דרך מחסומים ובבדיקות משטרתיות פוגעניות וחודרניות. היא אינה סוגרת שכונות או יישובים מפני מעבר חופשי של הציבור הרחב, ואינה מתנה את זכות הכניסה למקום בהמצאת הוכחה על מגורים בו.

71. הפגיעה בחופש התנועה בשכונות מתקיימת במספר רמות. ברמה הפשוטה יותר, הצבת מחסומי הבטון חוסמת דרכי גישה משמעותיות לשכונות ומאלצת את התושבים לבחור מסלולים חלופיים, לעתים ארוכים יותר. בנוסף, קיום המחסומים - הקשיחים והמאוישים - עשוי לגרום לעיכובים ולתור ארוך בשעות לחץ.

72. חשוב מאלה, עצם קיום המחסומים עלול להרתיע אנשים ממעבר באזורים הסגורים. אדם מן היישוב עשוי להיות חשדן כלפי המשטרה, ולחוש חוסר נוחות במגע עמה. תושבי השכונות - אזרחים ערבים העשויים להיות רגישים במיוחד לחשש מרשויות אכיפת החוק - עלולים להעדיף להישאר בביתם ולא לעבור דרך מחסום מג"ב ולהיחשף לתחקור ולבדיקות למיניהן.

73. כמובן, שסירוב המשיבה לאפשר כניסתם של אנשים, אשר אינם רשומים בתעודת זהותם כתושבי השכונות, פוגע אנושות בחופש תנועתם. הוא גם פוגע בחופש תנועתם של תושבי השכונות, הנאלצים לשהות מחוץ לביתם כאשר רצונם לפגוש אנשים מבחוץ.

פגיעה בחירות ובפרטיות - עיכוב במחסומים

74. הזכות לחירות היא זכות יסוד חוקתית, המעוגנת אף היא בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. סעיף 5 לחוק היסוד קובע, כי "אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת".

75. עיגון הזכות לחירות בחוק היסוד חולל מהפכה באיזונים החוקתיים בינה לבין אינטרסים ציבוריים אחרים. מהפכה זו באה לידי ביטוי בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה-מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן, "חוק המעצרים"), המסדירים היום את דיני המעצר והעיכוב.

76. במחסומים, המוצבים סביב השכונות, מעוכבים אזרחים לבדיקות ולחיפושים. עיכובים אלו פוגעים - בנוסף על חופש תנועתם - בזכותם החוקתית לחירות. כמובן, שקיימת גם חפיפה מסויימת בין הפגיעות בחופש התנועה, המפורטות לעיל, לבין הפגיעות בזכות לחירות.

פגיעה בזכות לפרטיות

77. כמתואר לעיל, אזרחים העוברים במחסומים נדרשים להציג תעודות זהות ולענות על שאלות השוטרים. לעתים קרובות הם נדרשים לספק הסברים אודות מעשיהם במקום ואודות סיבת הגעתם לשכונות ויצאתם מהן. במקרים רבים אף עורכים השוטרים חיפוש בכלי רכבם.

78. כל אלה פוגעים בגרעין הקשה של זכות באי השכונות לפרטיות, המעוגנת בסעיף 7 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

79. חשיבותה של הזכות לפרטיות כיסוד מרכזי, העומד בליבו של המשטר הדמוקרטי, הוכרה זה מכבר פסיקתו של בית משפט זה:

"הזכות לפרטיות היא, בין היתר, אחת הנגזרות של הזכות לכבוד. הכרה בפרטיות היא ההכרה באדם כפרט אוטונומי הזכאי לייחוד אל מול האחרים. ייחוד זה הוא המאפשר לאדם להתבצר באישיותו כבעלת משמעות הראויה לכיבוד. פרטיותו של אדם היא כבודו וגם קניינו. זוהי המסגרת באמצעותה הוא עשוי, אם הוא בוחר בכך, לפתח את עצמיותו ולקבוע את מידת המעורבות של החברה בהתנהגותו ובמעשיו הפרטיים. זהו "מבצרו" הקנייני, האישי והנפשי. זכות זו מהווה את אחת מזכויות היסוד של האדם בישראל. היא אחת החירויות המעצבות את אופיו של המשטר בישראל כמשטר דמוקרטי והיא אחת מזכויות העל המבססות את הכבוד והחירות להן זכאי אדם כאדם, כערך בפני עצמו (וראו לעניין זה גם את דבריו של הנשיא ברק בבג"צ 2481/93 דיין נ' מפקד מחוז ירושלים ואח', פ"ד מח(2) 456, בעמ' 470). זכות לפרטיות מהווה אחת מהחשובות שבזכויות האדם (וראו דברי הנשיא ברק בע"פ 1302/92 מדינת ישראל נ' נחמיאס ואח', פ"ד מט(3) 309, 353).

(ע"פ 5026/97 גלעם נ' מדינת ישראל (לא פורסם), פסקה 9 לפסק הדין)

80. משטר המחסומים, על כל האמצעים בהם נעשה שימוש במסגרתו, גורר אחריו שלילה חמורה של פרטיותם של תושבי השכונה ובאיה, ומעמיד את השיח אודות הזכות לפרטיות ככלי ריק. פשפוש חודרני בכליו, בבגדיו או ברכבו של אדם כתנאי ליציאה מביתו שלו או לכניסה אליו, ומבלי שיהיה חשד אינדיוידואלי כלפיו, אינו עולה בקנה אחד עם הצורך להגן על מתחמו הפרטי של אדם.

81. המצב המתואר שונה מן הדרישה לחפש בחפציו של אדם במקומות ציבוריים סגורים, דוגמת כניסה למרכז קניות. הפגיעה בפרטיותם של הנכנסים למרכז קניות, הגם שאין צורך לדון לצורך עניינינו האם היא עומדת בתנאי חוק היסוד, היא פחותה מן הפגיעה, הנוצרת על ידי משטר המחסומים. בעוד שביצוע חיפוש בכניסה למרכז קניות מציבה בפני כל אדם נתון את הברירה, הקשה לעיתים, בין הסכמה לחיפוש בכליו לבין ויתור על כניסה לאותו מקום, משטר המחסומים מציב בפני תושבי השכונה את הברירה הבלתי האפשרית שבין הסכמה לפגיעה בפרטיותם לבין ויתור על כניסה לביתם שלהם, ואף על יציאה ממנו אם הם מצויים בתוכו.

82. לא זו אף זו. הפגיעה שפוגע משטר המחסומים בפרטיותם של תושבי השכונה ובאיה חמורה יותר מן הפגיעה בערך מוגן זה בעת שאדם נדרש לעבור חיפוש בכניסה למקום ציבורי סגור, בשל האמצעים הקשים והפוגעניים, המופעלים על ידי המשיבה. השוטרים במחסומים, כפי שפורט בחלק העובדתי, נוהגים לעתים לפרק חלקים פנימיים של כלי הרכב העוברים במחסום, ולדרוש מן העוברים לפשוט את בגדיהם או חלקים מבגדיהם. כל אדם, שיוצא מן השכונה או שנכנס

אליה, עשוי להתבקש להציג תעודת זהות, או להישאל למעשיו, לסיבת יציאתו או כניסתו ולעתים אף לעיסוקו המקצועי. אף תלמידי בתי הספר נדרשים לעתים לפתוח ילקוטיהם בפני השוטרים.

83. הצבת המחסומים בשילוב עם הדרישה לספק הסברים לסיבת רצונו של אדם להיכנס לשכונת מגורים או לצאת ממנה הם אמצעים, אשר פוגעים בגינה אנושה בפרטיותם של תושבי השכונה ובאיה, ואשר אף לו נמצא קשר בינם לבין המאבק בסמים, אין לקבלם. הדבר נכון מקל וחומר, כאשר כלל לא ניתן להצביע על האופן, בו מקדמים אמצעים אלה את המאבק בסמים. מציאות החיים מובילה יום-יום אנשים רבים לנוע אל תוך שכונת מגוריהם ואל מחוצה לה. אין למשיבה אינטרס לגיטימי לדרוש מאדם צעיר, היוצא מן השכונה, לדווח האם הוא יוצא על מנת לעבוד, להתפלל במסגד, לשאוף אוויר צח או לחזור אחר בחורה או בחור. אין למשיבה אינטרס לגיטימי לדרוש מבחורה, היוצאת מן השכונה, לדווח האם היא בדרכה לעבודתה, בדרכה לבקר את הוריה או חבריה, בדרכה לבית בחיר ליבה או בדרכה לטיפול פוריות בבית החולים. הדרישה, כי תושבי השכונה ובאיה יצטרכו לבחור בין הימנעות מכניסה לשכונה או יציאה ממנה לבין הצגת שקרים בפני השוטרים או ויתור מוחלט על פרטיותם אינה יכולה לעמוד, גם כאשר הדבר נעשה במהלך מלחמת חורמה בתופעת השימוש והסחר בסמים.

84. ויודגש - זכותו של אדם לפרטיות והימנעות המדינה מבידור ומחקירה בדבר כל מעשיו אינם מוגבלים אך באשר עושה הוא דבר מה, המובנה כ"אישי", "סודי" או "פרטי". הצורך לשמור על מתחם אישי כלשהו, חופשי מחדירתה של המדינה או חדירתם של פרטים אחרים, הוא צורך נפשי, בסיסי ואנושי. אותו צורך אינו מקיף רק מידע, אשר מובנה חברתית כמידע, שיש לאדם אינטרס כלשהו להסתירו. תפישת המשיבה, לפיה מי שאינו עובר עבירה פלילית אין לו מה להסתיר ואין לו אינטרס לגיטימי להימנע מלהשיב לשאלה מדוע ברצונו להיכנס לשכונה או לצאת ממנה, אינה מביאה בחשבון את המשמעויות העמוקות יותר, המסתירות מאחורי הזכות המוגנת לפרטיות. עצם כפייתה של הצגת הדברים, אף אם אין מדובר בפרטים, שהפרט מעוניין להסתירם, היא היוצרת את הפגיעה באוטונומיה של האדם, ברצונו, בכבודו ועל כן גם בפרטיותו. עצם ההצהרה, כי אדם לא יוכל לבצע את הפעולות היומיומיות השגרתיות, כמו גם את הפעולות שאינן כאלה, מבלי שיחוייב לדווח על כך בעת שהוא נכנס אל שכונת מגורים או יוצא ממנה היא הפגיעה בפרטיות, והיא שמחייבת לעטוף גם את המידע אודות אותן פעולות שגרתיות במעטפת של הגנה מפני חדירה כפויה של אחרים, תהיה זו המדינה ויהיו אלה אחרים.

פגיעה בזכות לכבוד

85. ה"סגר המשטרתי", שהוטל על השכונות הערביות בלוד, פוגע קשות בזכות התושבים לכבוד. הוא משדר את המסר, כי ראויים הם פחות משאר אזרחי ותושבי המדינה, להכרה בזכותם הבסיסית

והמובנת מאליה להסתובב חופשי ללא בדיקות משפילות וחקירות מיותרות. הוא מטיל עליהם סטיגמה קולקטיבית כעבריינים בפוטנציה, רק משום שמתגוררים הם באזור מסויים, והוא מבדיל אותם משאר אזרחי המדינה. ילדים, העוברים במחסומים בדרכם לבית הספר, והנדרשים לענות על שאלות השוטרים - או לפתוח את ילקוטם לבדיקה - מבינים, כי פחותים ונחותים הם, וכי אין כבודם ככבודם של ילדים בשכונות האחרות בעיר.

86. בניגוד למחסום ארעי, המוצב למספר שעות בציר מרכזי בעקבות התראה קונקרטי, מחסומים קבועים סביב שכונות מסוימות מבטאים יחס משפיל ופוגע כלפי העוברים במקום. בעוד אדם, העובר במחסום ארעי, אינו חש בהכרח, כי הוא "חשוד" בעיני הרשויות, אדם הנאלץ לעבור יום-יום במחסום מיוחד, שנועד לפקח על התנועה באזור מגוריו דווקא, עלול לחוש מנודה ונחות.

87. סגירת השכונות מהווה גם סטייה חמורה מהעיקרון הבסיסי, כי אין נוקטים צעדים כנגד בני אדם, ואין פוגעים בזכויותיהם, אלא על בסיס אינדיווידואלי (ראו לעניין זה בג"צ 6778/97 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון פנים ואח' (טרם פורסם), פסקה 9 לפסק דינו של הנשיא ברק; בג"צ 5627/02 סיף ואח' נ' לשכת העיתונות הממשלתית ואח' (טרם פורסם), פסקאות 7-8 לפסק דינה של השופטת דורנר). שוב, בניגוד למחסומים אקראיים, משטר במחסומים בשכונות מבטא חשד קולקטיבי כלפי תושבי ובאי השכונות; הוא נובע מההנחה האפריורית, כי כל העובר במקום מוחזק כעבריין פוטנציאלי.

88. משטר המחסומים אף מבטא יחס מזלזל של המשיבה כלפי תושבי השכונות: בניגוד לאזרחים, החיים במקומות אחרים בארץ, תושבי השכונות הערביות בלוד אינם זכאים למלחמה בסמים, המכבדת את זכויותיהם. אם רוצים הם מלחמה בפשיעה, עליהם להסכים לשיטות שיטור גורפות ופוגעניות, אשר אינן ממוקדות בפעילות העבריינית. הם אינם ראויים לכך, שהמשטרה תנקוט במגוון הצעדים, אותם היא נוקטת ביישובים אחרים, המתמודדים עם בעיות סמים. יחס מזלזל זה מהווה נדבך נוסף בפגיעה החמורה בזכות התושבים לכבוד.

89. כמתואר לעיל, העותרים ותושבים אחרים חווים במחסומים חוויות בלתי נעימות בלשון המעטה - טרטורים, המתנות ארוכות ומיותרות, חיפושים חודרניים, ואף התייחסות מזלזלת והערות פוגעניות של השוטרים, המאיישים את המחסום. גם תופעות אלו, המהוות חלק בלתי נפרד ממשטר מחסומים קבוע, פוגעות קשות בזכות התושבים לכבוד.

פגיעה בזכות לשוויון

90. הזכות לשוויון היא זכות יסוד בשיטת המשפט הישראלית. עם חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו עוגנה הזכות לשוויון במסגרת הזכות לכבוד כזכות על חוקתית. זאת בעיקר כאשר הפגיעה בזכות באה על רקע השתייכות קבוצתית.

א' ברק, פרשנות במשפט - פרשנות חוקתית (תשנ"ד) 421 ;
 בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט (4) 94, 133 ;
 בג"צ 5394/92 הופרט נ' יד ושם, פ"ד מח(3) 353, 360-363 ;
 בג"צ 721/94 אל-על נתיבי אויר לישראל נ' דנילוביץ, פ"ד מח(5) 749, 759-760 ;
 בג"צ 453/94 שדולת הנשים נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד מח(5) 501, 521-522 ;
 ע"א 105/92 ראם מהנדסים נ' עיריית נצרת עילית ואח', פ"ד מז(5) 189, 201-203 ;
 בג"צ 1113/99 עדאלה נ' השר לענייני דתות ואח', פ"ד נד(2) 164, 186.

91. והנה, בשלוש שכונות ישראליות בעלות אוכלוסייה ערבית, שכונות עוני מוכות סמים, נפתח מבצע משטירי אגרסיבי ומקיף, המקים משטר של מחסומים, שללא ספק לא היינו מוצאים כמוהו בשכונה יהודית. ניתן אך להעלות בדמיונו איזו זעקה הייתה קמה, לו היתה המשיבה מחליטת להטיל משטר מחסומים מן הסוג שהוטל על השכונות הערביות ס"ח, פרדס שניר והרכבת, על שכונות יהודיות.

92. כשבועיים חיים תושבי השכונות ס"ח, פרדס שניר והרכבת, אזרחי ישראל, תחת משטר מחסומים, והאדמה לא רעדה. וכי מדוע תרעד? הלוא ליבנו כבר גס במראם של ערבים, המצטופפים בפתחו של מחסום, בו עומדים אנשים במדים, עיננו כבר כהתה מראות מחסומים בלתי מאויישים, החוסמים אזורים בהם מתגוררים תושבים ערבים, ואוזנינו עייפו כבר מלשמוע אודות תושבים ערבים, שנקודת המוצא של הרשויות היא כי בכוונתם להרע, אלא אם הוכח אחרת. ההתנהלות הישראלית בשטחים הכבושים החלה דולפת ומטפטפת אף לאזורים, בהם על רשויות המדינה להתמודד עם בעיותיהם ומצוקותיהם של אזרחי ישראל הערבים, והתחושה בציבור היא, כי אין מדובר בדבר חדש, כי אם בהמשך ישיר, המשך טבעי, ברור ומובן, לאופן בו אנו מטפלים בתושבים הפלסטינים בשטחים הכבושים. דליפה זו של המדיניות, הנהוגה בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית, אל תוך שטח בגבולות ישראל, שבו מתמודדות רשויות האכיפה עם פעילות עבריינית פלילית, יש לעצור כבר עתה בטרם תפרוץ כמעין המתגבר, בטרם ייחצו כל הקווים האדומים של יחס לאוכלוסיית מיעוט בקרב אזרחי המדינה, ובטרם נמצא עצמנו במצב, שאחריתו מי יידענו.

93. לו בשכונה יהודית היה מדובר, ניתן להניח, כי המשיבה היתה טורחת לבצע את האיזון הנדרש בין חופש התנועה של תושבי השכונות וזכותם לפרטיות, לחירות ולכבוד לבין האינטרס הציבורי של שמירה על הסדר או מיגור תופעת הסמים. ואולם שכונות ס"ח, פרדס שניר והרכבת הן שכונות, בהן רוב רובה של האוכלוסייה שייכת למיעוט הערבי. כאשר מדובר באוכלוסייה ערבית, נראה הדבר כבר טבעי וברור, כי זכויותיה יוכפפו באופן מלא לאינטרסים אחרים. כאשר מדובר באוכלוסייה ערבית חל טשטוש, ואולי אף מחיקה מוחלטת, של קו הגבול, המפריד בין האמצעים הנהוגים עת אנו עוסקים בעימות מזויין לבין האמצעים הלגיטימיים, עת מדובר במלחמה בעבריינות פלילית. כאשר מדובר באוכלוסייה ערבית, שיקולים של "ביטחון", "סדר ציבורי" ו"מיגור הפשע" הופכים לאחד, ומשמשים בערבוביה בלתי קדושה להצדקתו של כל אמצעי, ואף במחיר זכויות האדם הבסיסיות ביותר של אזרחים, למען הגשמת אותם אינטרסים ציבוריים, אשר העין כבר עייפה מלנסות ולהבחין ביניהם.

94. יפים לעניין זה דברים, שנכתבו בדו"ח ועדת החקירה הממלכתית לבירור ההתנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 (להלן - "ועדת אור"): :

"אמנם, כאמור, האמצעי הנדון [כדורים מצופים גומי, ל.מ.] שימש את כוחות הביטחון לפיזור הפרות סדר בתחומי יהודה ושומרון, רצועת עזה וירושלים המזרחית, שנים לפני ביצוע המהלך האמור. אולם אין דינו של שטח המוחזק על ידי הצבא כדינו של שטח בתחומי המדינה. אין דינה של התמודדות עם התקוממות, לפרקים מזוינת, בשטח המוחזק כאמור, המבוצעת כנגד כוחות צבא השולטים בו, כדינה של התמודדות עם הפרות סדר, ולו חמורות, המבוצעות על ידי אזרחי המדינה בתחומיה. ההבדל בין שני המצבים אינו נוגע בעיקרו לחוקיות המעשה השלטוני, אלא לטיב שיקול הדעת המופעל. בשטח מוחזק, מרכיב עיקרי בשיקול הדעת הוא, במקרים רבים, מרכיב צבאי, הנגזר בהכרח ממכלול נתוני האירועים. בשטחי המדינה מקומו של השיקול המבצעי אינו נפקד, אך ישנו משקל רב יותר לשיקולים אזרחיים, הנוגעים למרקם העדין של יחסי המדינה עם אזרחיה, לרבות אזרחיה מן המגזר הערבי" (דו"ח ועדת אור, עמ' 662).

95. בדו"ח ועדת אור, שהוגש ביום 1 בספטמבר 2003, עת נבחן הרקע להתנגשויות האלימות, עמדו חברי הוועדה על היחס המפלה, שהוביל לתחושות ניכור קשות בקרב הציבור הערבי. והנה היום, פחות מתשעה חודשים בלבד לאחר הגשת הדו"ח, נראה כי משטרת ישראל לא הפנימה דבר וחצי דבר מלקחי אותו דו"ח של ועדה, אשר ישבה על המדוכה וגיבשה מסקנותיה משך תקופה של קרוב לשלוש שנים.

96. בדו"ח ועדת אור נמתחה ביקורת קשה על האמצעים, שהופעלו על מנת להתמודד עם האוכלוסייה הערבית באוקטובר 2000, אמצעים אשר מקומם לא יכירנו בעת שעל כוחות הביטחון להתמודד עם מחאה של אוכלוסיית אזרחי המדינה. והנה, כאילו לריק נשפכו מילים על גבי מאות עמודים, החליטה המשיבה כי בעת שהיא מתמודדת עם תופעה עבריינית אזרחית בשכונות ערביות, יפים האמצעים, אליהם התרגלה ברמאללה, בשכם ובחברון. המשיבה, תחת להפנים את הביקורת של

דו"ח ועדת אור, בחרה גם הפעם באמצעים, אשר יגבירו את תחושת הניכור באוכלוסייה הערבית ויגבירו את תחושתה, כי אך בשל השתייכותה למיעוט אתני-לאומי היא כפופה לסוג אחר של משטר אכיפה של החוק הפלילי.

חוסר סמכות והעדר הסמכה מפורשת בחוק

97. ראינו, כי "משטר המחסומים" פוגע קשות בזכויות יסוד חוקתיות של באי השכונות: בחופש תנועתם, בחירותם, בפרטיותם, בכבודם ובזכותם לשוויון.

98. תנאי ראשוני והכרחי לחוקתיותה של פגיעה בזכות יסוד הוא הסמכה מפורשת בחוק לפגיעה כזו:

"אכן, בטרם בודקים, באופן מהותי, האם דבר חקיקה עומד באמות המידה החוקתיות, יש לבחון האם התקיים הליך החקיקה הנדרש לפני פגיעה בזכות יסוד. הדרישה לעיגון הפגיעה בזכות יסוד אך ורק בחקיקה ראשית או בחקיקת-משנה מכוח הסמכה מפורשת בחקיקה ראשית נקבעה במשפטנו עוד קודם לחקיקת חוקי היסוד בדבר זכויות האדם. . . מרכיב זה נועד לבטא את הצורך בהרשאה מפורשת מטעם הריבון, בטרם פגיעה בזכויות יסוד" (השופט ריבלין בבג"צ 1437/02 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון פנים, ניתן ביום 10.2.04, טרם פורסם).

כן ראו:

בג"צ 5100/94 הועד הציבורי נגד עינויים נ' ממשלת ישראל פד"י נג (4) 817, 835;

בג"ץ 3267/97 רובינשטיין נ' שר הביטחון, פ"ד נב(5) 481, 513;

99. העותרים יגעו ולא מצאו כל חוק, המעניק למשיבה את הסמכות להקיף שכונה במחסומים קבועים, ולהתנות את המעבר דרכם בבדיקות, חיפושים או מתן הסברים. אין בחוק כל מקור סמכות, המאפשר למשיבה להטיל "סגר" שכזה על שכונה בישראל. בוודאי, שאין המשיבה מוסמכת למנוע כניסתם של אנשים לשכונות, אך משום שאינם מתגוררים בהן. בהעדר הסמכה מפורשת בחוק, "משטר המחסומים" של המשיבה נוגד את תנאי פסקת ההגבלה, ודינו להיפסל.

100. ודוק. אף אם תצביע המשיבה על מקור חוקי, המסמיך אותה להציב מחסומים ארעיים בעקבות אירוע פלילי ספציפי או סכנה קונקרטי, אין בכך כדי להסמיכה להציב מחסומים קבועים, בהם נדרשים אנשים לעבור בדיקות וחקירות כדבר שבשגרה. ואף אם תצביע המשיבה על מקור חוקי, המסמיכה להציב מחסומים קבועים, אין בכך כדי להכשיר הקפת שכונות או אזורים במחסומים שכאלה. הפגיעה בזכויות האדם, הטמונה בסגירתה של שכונה באמצעות מחסומים, מיוחדת

וקשה היא; ובהעדר הסמכה מפורשת בחוק לכתר שכונה במחסומים, אין המשיבה רשאית לעשות כן.

101. בנוסף על כל אלה, אין למשיבה כל סמכות לחסום דרכים באמצעות מחסומי בטון בלתי מאויישים, או באמצעות סוללות עפר.

102. כאמור לעיל, וכפי שיפורט להלן, המשיבה אינה מוסמכת לעכב בני אדם ברחוב, לתחקר אותם, לדרוש תעודות זהות ולבצע חיפושים, ללא חשד או חשש ספציפי לביצוע עבירה קונקרטיית. על פי פרשנותן הראויה, אין הוראות החוק, המסדירות את סמכויות העיכוב והחיפוש, מאפשרות הפעלתן ללא עילה. אולם, אף אם ייטען, כי מוסמכת המשיבה לבצע עיכוב או חיפוש ללא חשד או חשש אינדיווידואלי, אין בכך כדי להכשיר את "משטר המחסומים" המתואר לעיל.

סמכות העיכוב

103. סמכות המשיבה להגביל חירותו של אדם "לנוע חופשי" על מנת לברר זהותו, לחקרו או לערוך בו חיפוש, מוסדרת היום בחוק המעצרים.

104. סעיף 66 לחוק מגדיר "עיכוב" כ"הגבלת חירותו של אדם לנוע באופן חופשי, בשל חשד שבוצעה עבירה או כדי למנוע ביצוע עבירה כאשר הגבלת החירות מסויגת מראש בזמן ובתכלית, הכל כאמור בפרק זה." כמובהר בסעיף 1(ג), "הוראות חוק זה יחולו על מעצר ועל עיכוב לפי כל חוק, אלא אם כן נקבעו בחוק הוראות אחרות" (ההדגשה אינה במקור). על פי סעיף 1(א) לחוק, "אין מעצר ועיכוב אלא בחוק או לפי חוק מכוח הסמכה מפורשת בו".

105. העיקרון המנחה בחוק המעצרים - אשר בא להתאים את דיני המעצר והעיכוב לדרישות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו - הוא כי אין עיכוב ללא עילה. עקרון זה בא להבטיח, כי עיכוב ישרת תכלית ראויה ויקיים את עיקרון המידתיות. הוא בא להבטיח, כי לא יבוצעו עיכובים שרירותיים או גורפים, הפוגעים ללא הצדקה בזכות החוקתית לחירות.

106. ככלל, הדרישה לעילת עיכוב באה לידי ביטוי בעקרון, העובר כחוט השני בהוראות העיכוב בחוק המעצרים, כי אין מעכבים אדם אלא בהתקיים חשד קונקרטי לביצוע עבירה ספציפית. על פי סעיף 67(א) לחוק, שוטר רשאי לעכב אדם כדי לברר את זהותו ומענו או כדי לחקור אותו ולמסור לו מסמכים, אם היה לו "יסוד סביר לחשד כי אדם עבר עבירה, או כי הוא עומד לעבור עבירה העלולה לסכן את שלומו או בטחונו של אדם, או את שלום הציבור או בטחון המדינה"; על פי סעיף 68(א) לחוק, רשאי שוטר לעכב גם אדם, אשר אינו חשוד בעבירה, ובתנאי שהיה לו "יסוד

סביר לחשד שנעברה עבירה", ואותו אדם יכול למסור לו מידע, הנוגע לאותה עבירה. על פי סעיף 70 לחוק, רשאי שוטר לעכב אדם בהתקיים יסוד סביר לחשוד, כי ניתן נגדו צו מעצר או מאסר.

107. בנוסף על הוראות אלו, סעיף 71 לחוק המעצרים מאפשר עיכוב כלי רכב לביצוע חיפוש. על פי הסעיף:

"(א) היה לשוטר יסוד סביר לחשד שבוצעה עבירה בת מעצר וסבר כי יש צורך לבצע חיפוש בכלי רכב כדי לאתר את מבצע העבירה או קורבנה או כדי לאתר ראיה הקשורה בעבירה, רשאי הוא להורות לעכב את כלי הרכב ולערוך את החיפוש כאמור.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) יחולו גם אם קיים חשש שעומדת להתבצע עבירה מן העבירות המפורטות בסעיף 35(ב), או אם קיימת הסתברות גבוהה שעומדת להתבצע עבירה בת מעצר. "

גם כאן ישנה דרישה לזיקה לעבירה קונקרטית. על השוטר לסבור, לכל הפחות, כי קיימת הסתברות גבוהה שעומדת להתבצע עבירה קונקרטית, וכי "יש צורך לבצע חיפוש בכלי הרכב כדי לאתר את מבצע העבירה או קורבנה, או כדי לאתר ראיה הקשורה בעבירה". לאור מעמדן העילאי של הזכויות לחירות ולפרטיות, מן הראוי לפרש סעיף זה כמתנה את סמכות העיכוב בקיום **חשד**, כי החיפוש ברכב הספציפי אכן דרוש לשם מציאת מבצע העבירה או ראיה רלוונטית אחרת; מכל מקום, גם אם תיתכן פרשנות רחבה יותר, המאפשרת למשיבה לבצע חיפושים אקראיים בכלי רכב כדי לחקור או למנוע עבירה קונקרטית, **היא בוודאי אינה מסמיכה אותה לבצע עיכובים גורפים או אקראיים**, **במטרה למנוע ביצוע עבירות באופן כללי, או במטרה לבדוק אם במקרה אחד הנוסעים ביצע עבירה**. הוא בוודאי אינו מסמיך את המשיבה להציב מחסומים קבועים מסביב לשכונה מסוימת, ולעכב כלי רכב, המבקשים לעבור דרכם, באופן גורף או אקראי, כדי למנוע פשיעה באופן כללי.

108. הוראה נוספת בחוק המעצרים קובעת, כי "הוקנתה בחיקוק הסמכות לחפש במקום, בכליו או על גופו של אדם, או הסמכות לדרוש מאדם הצגת מסמכים, רשאי בעל הסמכות לעכב אדם או כלי רכב כדי לאפשר את החיפוש או העיון במסמכים, וכן רשאי הוא לדרוש מהאדם למסור את שמו ומענו". בהתקיים סמכות עצמאית לבצע חיפוש או לדרוש הצגת מסמכים, יכולה המשיבה לעכב אדם או כלי רכב לשם כך, אף בהעדר אחת העילות המפורטות בחוק המעצרים. כפי שנראה להלן, אין למשיבה כל סמכות עצמאית כזו, היכולה להצדיק את העיכובים הגורפים והאקראיים, המבוצעים במחסומים בשם המלחמה בסמים.

הסמכות לדרוש הצגת תעודת זהות

109. סעיף 3 לחוק החזקת תעודת זהות והצגתה, התשמ"ג-1982 קובע, כי "תושב שמלאו לו 16 שנים חייב לשאת עמו תמיד תעודת זהות ולהציגה בפני קצין משטרה בכיר, ראש רשות מקומית, שוטר או חייל במילוי תפקידם, כשידרשו זאת ממנו".

110. סעיף זה מהווה בסיס נורמטיבי לחובת האזרח לשאת תעודת זהות, ולחובתו להציגה כאשר הוא נדרש לעשות כן על ידי שוטר. **יחד עם זאת, אין הסעיף קובע דבר באשר להיקף סמכות המשיבה לדרוש תעודת זהות או לעכב כלי רכב ובני אדם לשם כך. הוא אינו קובע את גבולות שיקול הדעת של השוטר או את הקריטריונים, האמורים להנחותו.**

111. בשנת 1980, לפני חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק המעצרים, בית משפט נכבד זה נדרש לפרשנות החוק להארכת תוקף של תקנות שעת חירום (החזקת תעודת זהות והצגתה), תשל"א-1971 - אשר כלל סעיף דומה לסעיף 3 הנ"ל (ראו: ע"פ 617/80 למברטו נ' מ"י לה(2) 313). באותו עניין בית המשפט קבע, כי לשוטר במילוי תפקידו סמכות רחבה לדרוש תעודת זהות מכל אדם "אף בלי שנתעורר בלבו לפני כן חשד, שבוצעה עבירה" (עמ' 315 לפסק הדין).

112. היום, בעידן החוקתי, כבר לא ניתן לפרש את סעיף 3 הנ"ל כמעניק למשיבה סמכות כללית, גורפת ובלתי מוגבלת לדרוש מאדם להציג תעודת זהות, ולעכבו לשם כך. בעידן החוקתי, אין לראות בשתיקת המחוקק מתן הרשאה לפגיעות גורפות ובלתי מידתיות בזכויות יסוד של האדם. עיכוב אדם לבירור זהותו פוגע בזכויותיו החוקתיות לחירות ולפרטיות. הוא פוגע בזכותו של אדם לנוע חופשי, מבלי שייערכו בירורים אודותיו או מעקב אחר מעשיו.

113. פרשנות רחבה וגורפת של חוק הצגת תעודת זהות תרוקן מכל תוכן את הוראות העיכוב בחוק המעצרים, הבאות לצמצם ולהגביל את סמכות המשטרה לעצור אדם ברחוב כדי לברר את זהותו ומענו. אם כל שוטר רשאי לדרוש מכל אדם להציג תעודת זהות בכל עת, ואם רשאי הוא לעכבו לשם כך, על שום מה טרח המחוקק לקבוע בסעיף 67(א) לחוק המעצרים, כי שוטר רשאי לעכב אדם כדי לברר את זהותו ומענו, רק אם היה לו "יסוד סביר לחשד כי עבר עבירה, או כי הוא עומד לעבור עבירה העלולה לסכן את שלומו או בטחונו של אדם..."? על שום מה טרח המחוקק לפרט את העילות האחרות, העשויות להצדיק עיכוב לבירור זהותו של אדם?

114. לאור שתיקת סעיף 3 לחוק, יש לפרש את סמכות המשיבה לדרוש תעודת זהות בהתאם לדרישות התכלית הראויה והמידתיות שבחוק היסוד. מן הראוי להחיל גם בהקשר זה את העקרון הבסיסי, כי אין מעכבים ללא חשד או חשש קונקרטי. **אולם מכל מקום ברור, כי אין חוק הצגת תעודת זהות מעניק למשיבה שיקול דעת מוחלט לדרוש תעודת זהות ככל העולה על רוחה; עליה**

להפעיל סמכות זו, ככל סמכות אחרת, בסבירות ובהגינות, תוך כיבוד זכויות האדם. אף אם החוק עשוי להתיר, בסיטואציות שונות, בדיקות אקראיות של תעודות זהות ללא חשד קונקרטי, הוא אינו יכול להכשיר את משטר המחסומים, המתואר לעיל.

חיפוש ללא חשד

115. הכלל הבסיסי במשפט הישראלי הוא, כי אין מחפשים בכליו, בגופו או ברשותו של אדם אלא בהתקיים עילה קונקרטית וספציפית, המצדיקה באופן אינדיווידואלי את הפגיעה בפרטיות. כמו בדיני העיכוב, כלל זה נותן ביטוי לדרישות התכלית הראויה והמידתיות שבפיסקת ההגבלה.

116. כך, על פי פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח משולב], התשכ"ט-1969 הכלל הוא, כי אין עורכים חיפוש בבית או בכל מקום אחר, אלא על פי צו שיפוטי, אשר ניתן לאחר שביה המשפט השתכנע, כי "החיפוש דרוש כדי להבטיח הצגת חפץ לצורך כל חקירה, משפט או הליך אחר", או שקיים צורך ספציפי אחר בעריכת החיפוש, כמפורט בסעיף 23 לפקודה. במקרים חריגים, בהתקיים אחת העילות המפורטות בסעיף 25 לפקודה, רשאי שוטר לערוך חיפוש אף ללא צו: אם היה לו "יסוד סביר להניח שמבצעים שם פשע, או שפשע בוצע שם זה מקרוב"; אם "תופס הבית או המקום פונה לעזרת המשטרה"; אם "אדם המצוי שם פונה לעזרת המשטרה ויש יסוד להניח שמבוצעת שם עבירה"; או אם השוטר רודף אחר "אדם המתחמק ממעצר או נמלט ממשמורת חוקית".

117. באופן דומה קובע חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה-חיפוש בגוף החשוד), התשנ"ו-1996 את העיקרון, כי אין מחפשים בגופו של אדם (חיפוש חיזוני או פנימי, כמוגדר בחוק) אלא כאשר קיים יסוד סביר לחשוד, כי עבר עבירה, וכן יסוד סביר לחשוד, שבגופו נמצאת ראייה להוכחת ביצועה של עבירה (ככלל מסוג פשע) או להוכחת הקשר שבינו לבין ביצוע העבירה (ראו סעיפים 3 ו-4 לחוק).

כמובהר על ידי סעיף 14 לחוק, ניתן לחפש בגופו של אדם שאינו חשוד, אך ורק אם הדבר נדרש לחקירת עבירה, ואם האדם הסכים לכך בכתב.

118. כמפורט לעיל, סמכות שוטר לעכב כלי רכב לשם חיפוש מוסדרת בסעיף 71 לחוק המעצרים, הדורש אף הוא חשש או חשד לביצוע עבירה קונקרטית.

119. לכלל, כי אין עורכים חיפוש ללא עילה ספציפית ומוגדרת, ישנם חריגים מעטים. כך, למשל, חוק סמכויות חיפוש בשעת חירום (הוראת שעה), תשכ"ט-1969, החל בתקופה שקיים במדינה מצב

חירום מוכרז, מאפשר לשוטרים ולגורמים נוספים לערוך חיפוש על גופם של בני אדם או בכלי רכב "אגב כניסתם...לבנין או לחצרים מגודרים, או בעת שהייתם...בנמל אם החיפוש דרוש, לדעתם, כדי לשמור על בטחון הציבור". בנוסף, החוק מאפשר חיפוש בכלי שיט בכניסה לנמל, וחיפוש על גופם של אנשים ובכלי רכב, כאשר קיים חשד לנשיאת כלי נשק. אף חקיקה רחבת סמכויות זו, הבאה להתמודד עם מצבי חירום מיוחדים, אינה מאפשרת חיפוש גורפים בגופם של אנשים או ברכבים, שלא אגב כניסתם לבניינים או לחצרים מגודרים, או מעבר לנדרש לשמירה על ביטחון הציבור. למען הסר ספק ברור, כי לא ניתן ל"גדר" שכונה או עיר שלמה, ובכך להפוך מגבלה זו לאות מתה.

120. דווקא מהחריגים אנו למדים על הכלל: כאשר באכיפת חוק רגילה עסקינן, חיפוש ללא עילה אינו חוקי.

121. את סעיף 28(ב) לפקודת הסמים המסוכנים (נוסח חדש), התשל"ג-1973, המעניק למשטרה סמכויות חיפוש מיוחדות למלחמה בסמים, יש לקרוא על רקע הנחת יסוד זו. כאמור בסעיף:

"מבלי לפגוע בסמכות הכללית הניתנת לשוטר לערוך חיפוש, רשאי שוטר לערוך חיפוש בלא צו חיפוש:

(1) בכל רכב - אם החיפוש דרוש לצורך קיום הוראות פקודה זו;

(2) על גופו של אדם ... אף אם לא עצר אותו, אם יש לו יסוד סביר להניח שאותו אדם נושא עמו שלא כדין סם מסוכן;

(3) על גופו של אדם ... אגב כניסתו לשדה תעופה, למנחת, למתקן תעופתי, לנמל, לתחנת גבול או לנקודת כניסה לארץ או יציאה ממנה, בעת שהייתו שם וכן בעת שהייתו בכלי טיס או שיט - אם החיפוש דרוש לצורך קיום הוראות פקודה זו;

(4) במטען ובטובין אחרים לפני הכנסתם לשדה תעופה, למנחת, למתקן תעופתי, לנמל, לתחנת גבול או לנקודת כניסה לארץ או יציאה ממנה, לפני העלאתם לכלי טיס או שיט, אחרי הורדתם או בעת הימצאם שם - אם החיפוש דרוש לצורך קיום הוראות פקודה זו;

(5) על גופו של אדם ... אגב כניסתו למקום שבו נתונים עצירים במשמורת המשטרה - אם החיפוש דרוש לצורך קיום הוראות פקודה זו..."

122. עיינו הרואות, כי גם פקודת הסמים מתנה חיפוש על גופו של אדם - שלא אגב כניסתו לשדה תעופה, נמל או נקודת גבול - בקיום יסוד סביר להניח, שהוא נושא עמו סם מסוכן שלא כדין.

123. לכאורה, סמכות החיפוש המוענקת בסעיף 28(ב)(1) לגבי כלי רכב רחבה ביותר. אולם, ככל הוראת חוק, יש לפרשה באופן המאזן בין תכליתה הספציפית (כאן, להילחם בסמים) לבין תכליתה הכללית להגן על זכויות האדם (ראו: בג"צ 953/87 פורז נ' עירית תל אביב, פ"ד מב(2) 309, 326). ככל הוראת חוק הפוגעת בזכויות אדם, יש לפרשה בצמצום.

124. על פי פרשנותו התכליתית, סעיף 28(ב)(1) דורש גם דורש חשד או חשש קונקרטי, כתנאי לחוקיות החיפוש. אין לומר, כי חיפוש דרוש לשם קיום הוראות הפקודה, אם אין הוא קשור כלל לחשד או לחשש, כי נעברה או עומדת להתבצע עבירה ספציפית, וכי החיפוש יסייע במניעתה או חקירתה. מכל מקום ברור, כי אין דבר בפקודת הסמים, המסמיך את המשטרה לבצע חיפושים גורפים בכלי רכב, בהעדר כל אינדיקציה סבירה, כי החיפוש עשוי להיות דרוש לקיום הוראות הפקודה. כפי שפקודת הסמים אינה מסמיכה את המשיבה לעבור מבית לבית במדינת ישראל ולחפש ברכביהם של כלל אזרחי ותושבי המדינה כדי לקיים את הוראותיה, אין היא מסמיכה את המשיבה להציב מחסומים סביב שכונות או אזורים, ולבצע "מסעי דיג" רחבי היקף לחיפוש סמים.

125. בשנת 2000 פסל בית המשפט העליון האמריקאי בעניין City of Indianapolis v. Edmond מבצע משטרתו, במסגרתו עוכבו כלי רכב במחסומים אקראיים, אשר הוצבו על צירי תנועה ראשיים במטרה לאתר סמים אסורים. על אף הכללים הנוקשים, אשר נקבעו על ידי המשטרה כדי להמעיט את פגיעת המחסומים בזכויות הנהגים העוברים במקום (כך נקבע, כי חיפוש ממשי יתבצע רק בהתקיים חשד קונקרטי, לאחר שכלב, המיומן באיתור סמים, הצביע על הימצאות סמים ברכב, וכי לשוטרים לא יהיה כל שיקול דעת לעניין אלו רכבים לעכב), בית המשפט חזר והדגיש את העקרון הבסיסי, כי עיכוב או חיפוש ללא חשד אינדיווידואלי, שמטרתו אכיפת החוק הפלילי, אינו סביר ונוגד את התיקון הרביעי לחוקה. בית המשפט הבהיר שם, כי:

"Petitioners...emphasize the severe and intractable nature of the drug problem as justification for the checkpoint program...There is no doubt that traffic in illegal narcotics creates social harms of the first magnitude... The law enforcement problems that the drug trade creates likewise remain daunting and complex, particularly in light of the myriad forms of spin-off crime that it spawns... But the gravity of the threat alone cannot be dispositive of questions concerning what means law enforcement officers may employ to pursue a given purpose. Rather, in determining whether individualized suspicion is required, we must consider the nature of the interests threatened and their connection to the particular law enforcement practices at issue. We are particularly reluctant to recognize exceptions to the general rule of individualized suspicion where governmental authorities primarily pursue their general crime control ends" [531 U.S. 32, 42].

חוסר מידתיות וחוסר סבירות

126. לחלופין ובמצטבר, משטר המחסומים של המשיבה, הפוגע בזכויות יסוד של העותרים ושל אלפי תושבי ובאי השכונות, אינו מקיים את עקרון המידתיות על שלושת מבחני המשנה שלו: מבחן הקשר הרציונאלי; מבחן הפגיעה הפחותה; ומבחן המידתיות במובן ה"צר".

עניין חורב הנ"ל, 53-54;

בג"צ 3477/95 בן-עטיה נ' שר החינוך התרבות והספורט, פ"ד מט (5) 1;

ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט (4) 221, 433-441;

127. אין כל קשר רציונאלי בין ה"סגר" המשטרתי, שהוטל על השכונות, לבין רצון המשיבה להילחם בסמים. אף אם ירתיעו המחסומים כניסתם של נרקומנים במהלך המבצע, עשויות תחנות הסמים לחזור לפעילות מיד עם הסרת המכשולים. ואף אם יקשו המחסומים על יכולת הסוחרים לפעול בשלוש השכונות, הנתונות ב"סגר", עלולים סוחרים הסמים להעתיק את עסקיהם לשכונות אחרות בעיר. כעולה מהחלק העובדתי לעיל, אנשים, הנחוצים להיכנס לשכונות, מוצאים דרכים חלופיות ועוקפים את המחסומים; ניתן להניח, שגם נרקומנים ורוכשי סמים יצליחו לעשות כן. במלחמה בסמים אפקטיביות יותר שיטות שיטור, המתמקדות בפעילות העבריינית עצמה.

128. מכל מקום ברור, כי משטר המחסומים אינו תנאי הכרחי למלחמה מוצלחת בסמים; למשיבה עומדים מגוון אמצעים אחרים, שפגיעתם בזכויות התושבים פחותה. כפי שהמשיבה נלחמת בפשיעה ובסמים ברחבי הארץ, מבלי להטיל סגרים שכאלה על שכונות ואזורים שלמים, כך יכולה היא לעשות כן בשכונות נשוא העתירה. המשיבה בוודאי לא הצביעה על כל נתונים או מחקרים, העשויים להוכיח, כי הדרך בה בחרה היא הדרך היחידה, או אף הדרך היעילה ביותר, לטיפול בבעיה.

129. **אולם מעבר לכל אלה, הסגר בשכונות אינו עומד במבחן המידתיות "במובן הצר". חומרת הפגיעה בזכויות אדם, הטמונה במשטר המחסומים חורגת ממה שניתן לסבול במדינה דמוקרטית. העותרים מברכים על החלטת המשיבה לפעול בנחרצות לטיפול בבעיית הסמים בשכונות; כל בקשתם שתעשה זאת באופן, העולה בקנה אחד עם זכויותיהם כבני אדם.**

אם לא די בכך, הרי שהתועלת שתצמח למטרה שהציבה המשיבה, מאבק בשימוש ובסחר בסמים, היא תועלת ספקולטיבית בלבד. בנסיבות אלו אין לומר, כי היא עומדת בפרופורציה לנוק שנגרם. כאשר בהפרה קשה ומרחיקת לכת של זכויות אדם עסקינן, תועלת ספקולטיבית אינה יכולה לעמוד במבחן המידתיות במובן הצר (בג"צ 3648/97 סטמקה ואח' נ' שר הפנים, פ"ד נג(2) 728, 782).

130. בבואה להחליט על משטר המחסומים, לא איזנה המשיבה כראוי בין תפקידה להילחם בסמים לבין חובתה לשמור על זכויות האדם. מכל הסיבות הללו, משטר המחסומים של המשיבה הוא בלתי סביר בעליל, ודינו להיפסל.

לאור כל האמור לעיל מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו על תנאי כמבוקש בראש עתירה זו, ולאחר קבלת תשובת המשיבה לעשות את הצו על תנאי למוחלט.

היום, 20.5.04

לילה מרגלית, עו"ד
ב"כ העותרים